



НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМ. І. МАЛИНОВСЬКОГО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

*Матеріали круглого столу
м. Острозька, 11 травня 2021 року*

Острозька
Видавництво Національного університету «Острозька академія»,
2021

УДК 343.3/.7(043)

ББК 67.3

А 43

*Рекомендовано до друку
вченою радою Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 2 від 21 жовтня 2021 р.)*

Редколегія випуску:

Попелюшко В. О., доктор юридичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія»

Герасимчук О. П., кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія»

Гонгало С. Й., кандидат юридичних наук, Національний університет «Острозька академія».

А 43 Актуальні проблеми кримінального права та процесу:
матеріали круглого столу (м. Острог, 11 травня 2021 р.) / ред.
кол.: Попелюшко В. О. та ін. Острог: Видавництво Національного
університету «Острозька академія», 2021. 70 с.

DOI 10.25264/11.05.2021

У збірнику публікуються матеріали круглого столу «Актуальні проблеми кримінального права та процесу» (м. Острог, 11 травня 2021 року). Наведені тези висвітлюють важливі питання теорії та практики у галузях кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи.

Публікації будуть цікаві як дослідникам, так і практикам, а також викладачам, аспірантам та студентам.

УДК 343.3/.7(043)

ББК 67.3

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2021

© Автори, 2021

ЗМІСТ

Попелюшко В. СТАНДАРТ «ДОКАЗУВАННЯ» ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ	5
Герасимчук О. ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 368-3 КК УКРАЇНИ	13
Боржецька Н. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ «ПРАВОВИХ ВИСНОВКІВ» ВЕРХОВНОГО СУДУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ	17
Скарбарчук О. АРЕШТ МАЙНА, ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	21
Матвійчук М. ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	24
Шахрайчук А. ОСОБЛИВОСТІ ЛЮМІНЕСЦЕНЦІЇ СЛІДІВ ПАПІЛЯРНИХ УЗОРІВ ІЗ ДЕФОРМАЦІЯМИ СТРУКТУРИ, ВИЯВЛЕНИХ НА ПАПЕРІ ХІМІЧНИМ МЕТОДОМ – DFO	28
Ткачук Б. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД СУТНОСТІ ТА СКЛАДОВИХ СТРУКТУРИ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	33
Лавренюк О. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ГРУПИ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ..	40
Леонець С. АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО	44
Сай А. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ	48
Слободянюк О. ПОРІВНЯННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ В УКРАЇНІ ТА В ІНШИХ ДЕРЖАВАХ	52

Солдат К.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ 56

Філінюк В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ
(СТ. 111 КК УКРАЇНИ) 60

Юзвяк А.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА 65

Попелюшко В.,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА, Заслужений юрист України

СТАНДАРТ «ДОКАЗУВАННЯ» ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ

«Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя.
А то заліжете на небо:
«І ми не ми, і я не я, ...»

Т. Шевченко

Постановка проблеми. Останнім часом, по меншій мірі з початку роботи сучасного Верховного Суду, і в судовій практиці, і в літературі багато правових явищ безпідставно, як на мене, стали іменуватися «стандартами», «європейськими стандартами» [1, 157-162; 2, 413-438]. До одного з таких правових явищ належить правове положення, привнесене в кримінальний процес України положенням ч. 2 ст. 17 КПК 2012 р. (я, по-італійськи, іменую його Кодексом «Януковича-Портнова») про те, що в силу засади презумпції невинуватості обвинувачений «має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом». Хто є автором запровадження цієї новели про «поза розумний сумнів», – з'ясувати не вдалося. Автор себе не проявляє. Будемо вважати, – Янукович з Портновим як офіційні ініціатори прийняття КПК України 2012 р.

Що ж ми маємо в даному випадку насправді?

Виклад основного матеріалу. По-перше, доведеність «поза розумним сумнівом», як вона сформульована в законі,

навряд чи взагалі можна називати стандартом. Бо стандарт в праві, – це не одинична формальна (юридична) вимога до процесу правозастосування, а набір таких вимог-критеріїв як правило прийняття рішення при оцінці тієї чи іншої процесуальної ситуації на відповідність пред'явленим вимогам. У нашому ж випадку це положення сформульоване як критерій розмежування доведеності/недоведеності вини обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і не більше того. І адресований цей критерій органу, наділеному повноваженнями виправдовувати, тобто суду.

По-друге, який зміст доведення «поза розумним сумнівом» вкладається, зокрема, практикою. Візьмемо перший, піонерський так сказати приклад тлумачення «поза розумним сумнівом» Верховним Судом, зокрема, колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі суддів А. П. Буценка, С. С. Голубицького, В. К. Маринича у постанові від 4 липня 2018 р. у справі № 688/788/15-к на вирок Шепетівського міськрайсуду і ухвалу Хмельницького апеляційного суду у справі щодо Петренка (тут і далі прізвища обвинувачених надумані), засудженого за умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК): «26. Для дотримання стандарту поза розумним сумнівом недостатньо, щоб версія обвинувачення була лише більш вірогідною за версію захисту. Законодавець вимагає, щоб будь-який обґрунтований сумнів у тій версії події, яку подало обвинувачення, був спростований фактами, встановленими на підставі допустимих доказів, і єдина версія, якою розумна і безстороння людина може пояснити всю сукупність фактів, установлених у суді, – є та версія подій, яка дає підстави для визнання особи винною за пред'явленим обвинуваченням» [3].

Мені, доктору юридичних наук, професору, юристу з майже 50-річним стажем, зрозуміти цей набір «розумних» термінів важко. Але суть навіть не в цьому, суть в тому, що ККС в даному випадку говорить про спростування версії події фактами, в той

час як закон встановлює єдиний засіб доказування/спростування у кримінальному процесі, – докази, а також у тому, що він застосовує норми права, в тому числі кримінального права (ч. 2 ст. 121 КК), і цим самим орієнтує на таке правозастосування усю судову систему, не до достовірно (істинно) встановленого факту події, а до версії про подію, тобто до припущення, бо версія й є лише припущення про подію кримінального правопорушення і не більше того. Отже, тепер в Україні можна і треба судити на підставі самої лише версії про вчинення кримінального правопорушення. На практиці це означає, що особа можливо й не вчиняла кримінального правопорушення, але якщо є не спростована версія, що вчинила, то її про всяк випадок можна засудити як винну.

І це не голі слова. Візьміть практику місцевих, апеляційних судів, та й того ж Верховного Суду. Наведений «шедевр» тлумачення змісту «поза розумним сумнівом» цитується чи не в кожному судовому рішенні у кримінальних справах (і навіть не у кримінальних). Більше того деякі суди, в тому числі й Верховний Суд, приписують «стандарт доказування поза розумним сумнівом» ЄСПЛ, пишуть, що це «європейський стандарт». Ось приклад. У постанові Верховного Суду, його колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі суддів М. М. Лагнюка, В. К. Маринича, В. В. Короля від 23 червня 2020 р. у справі № 159/3738/16-к на вирок Ковельського міськрайонного суду та ухвалу Волинського апеляційного суду щодо Сидоренка за ч. 2 ст. 367 КК суд добросовісно процитував витяги щодо «доведення поза розумним сумнівом» із вищенаведеної постанови ККС і від себе додавив: «Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово наголошував, що суди про оцінці доказів керуються критерієм (!) доведення «поза розумним сумнівом»..., і на підтвердження послався на рішення у справах «Нечипорук і Йонкало проти України», «Яременко проти України», «Кобець проти України» та інші, приписуючи тим самим «доведеності поза

розумним сумнівом» характеру «європейського» стандарту» (критерію) [4].

Але... Високим суддям, приймаючи таке значиме, керівне для юридичної практики України рішення, варто було хоча б відкрити й прочитати ті рішення ЄСПЛ проти України, на які вони послалися. В жодній із наведених справ заявники не скаржилися, а ЄСПЛ не розглядав питань щодо доведеності висунених щодо них звинувачень, а лише про дотримання щодо них у ході кримінальних проваджень ст. 3 ЄКПЛ. У першій справі Нечипорук скаржився на те, що його після затримання працівники міліції у Південно-Західному відділі міліції м. Хмельницького з метою отримання зізнавальних показань у вчиненні злочину катували електричним струмом, про що свідчить наявність у нього тілесних пошкоджень, підтверджених судовою медичною експертизою. Уряд же стверджував, що заявник не довів факту його катування «поза розумним сумнівом». ЄСПЛ щодо даної процесуальної ситуації зазначив таке. «Твердження про погане поводження повинні бути підкріплені належними доказами. Суд при оцінці доказів керується критерієм (!) доведення «поза розумним сумнівом». Таке доведення може впливати із сукупності ознак чи не спростованих (в українському тексті рішення через некоректність перекладу з англійського оригіналу значиться – «неспростовних») презумпцій («unrebutted presumptions» – **В.П.**), достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою (див., як класичний прецедент рішення у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства», п. 161). Коли вся чи значна частина інформації стосовно подій, про які йдеться, відома винятково органам влади – як це має місце у справі щодо ув'язнених осіб, які перебувають під контролем органів влади, – і коли у таких осіб під час їх ув'язнення з'являються тілесні ушкодження, це породжує відповідні обґрунтовані презумпції факту. При цьому тягар доведення можна вважати покладеним на органи влади, адже саме вони мають надати задовільні та переконливі пояснення» [5].

Скаржилися до ЄСПЛ про побиття їх у відділах української міліції і Яременко, і Кобець. ЄСПЛ, як й у справі Нечипорука та Йонкало, керуючись тим самим критерієм при оцінці доказів «поза розумним сумнівом», оснований на не спростованих Урядом презумпціях про поведження з ними в міліції в порушення правил, закріплених у ст. 3 ЄКПЛ, їхні заяви задовільнив, стягнувши з держави України відповідні суми сатисфакції [6, 7].

Отож, спростовна презумпція «поза розумним сумнівом» згідно з практикою ЄСПЛ означає, якщо коротко і конкретно, таке. До арешту особа була ціла, без тілесних ушкоджень, а після затримання під час перебування в поліції виявилася побитою, але доказати як, де саме, якими поліцаями, чим били та катували, окрім своїх пояснень, з незалежних від неї причин не може. Ось тут ЄСПЛ й каже: до затримання побоїв не було – тепер, – є, обвинувачений стверджує – били в поліції, отож, основується на презумпції «поза розумним сумнівом», тобто припущенні, якого Уряд не спростував, вважаємо доведеним, що били таки поліцаї і таки в поліції, і катували так, як каже особа. Крапка. В інших значеннях категорія «доведення поза розумним сумнівом» в ЄСПЛ не застосовується.

Категорія доведення «поза розумним сумнівом» є кримінальною процесуальною категорією держав загальної системи права. Про це, до речі, ЄСПЛ наголосив у своєму рішенні від 23 серпня 2016 р. у справі «Дж. К та інші проти Швеції».

Категорія «розумного сумніву» насправді є «продуктом» англійської судової системи з її класичним судом присяжних, у якому колегія присяжних є окремою від професійного суду і яка вирішує питання факту, – виносить вердикт про винуватість чи невинуватість підсудного.

Деякі автори вказують, що в Англії доказування «поза розумним сумнівом» виникло як стандарт на теологічній основі і метою його запровадження було спасіння душ суддів і присяжних на випадок, якщо вони помилково засудять до страти невинного.

Можливо. Але я перечитав трактати «батьків» англійського доказового права – Ієремії Бентама, Джеремі Стіфена та інших, а також праці англійських учених ХХ-ХХІ ст., – Рональда Уолкера та інших, і такого, та ще й стандарту, у них не знайшов. Тим не менше в Англії, як й у США, професійні судді звертаються до присяжних перед видаленням останніх у нарадчу кімнату для винесення вердикту з промовою, у якій, здебільшого звичайно, наставляють присяжних приймати рішення з урахуванням «розумного сумніву».

В Англії доказування, основане на виключенні розумних сумнівів, зазвичай вважається критерієм, притаманним розгляду кримінальних справ, і відноситься лише до випадків, коли тягар доказування лежить на обвинувачу, який повинен доказати вину обвинуваченого до такого ступеня, «щоби у присяжних не залишилося розумних сумнівів». При цьому в Англії слова «поза розумним сумнівом» в цьому контексті були й залишаються до сьогодні предметом глибокого аналізу з боку суддів. Ось приклад його розуміння суддею, лордом Деннінгом, який увійшов у підручники Англії: «Доказування, яке виключає розумні сумніви, не означає доказування без тіні сумнівів... Якщо доказ проти людини настільки переконливий, що залишається лише самий невеликий шанс на її користь, який може бути спростований реченням: «звичайно, це можливо, але майже не вірогідно», то справа доказана в такому ступені, щоби не залишалось розумних сумнівів, і без цього ніщо інше не буде достатнім».

Тобто, тут поняття «майже», «самий незначний шанс» – виключно оціночні. Тому в Англії не один раз намагалися замінити цей критерій на те, що присяжні повинні «відчувати впевненість» у винуватості підсудного, що вони повинні бути «цілком переконані» (суддя Лорд Годдард). Але до сих пір, коли присяжним дається настанова, судді здебільшого вживають термін «щоби не залишалось розумних сумнівів» [8, с. 71-572].

В США «поза розумним сумнівом» також використовується суддями в їх інструкціях журі, в тому числі у так званих зразко-

вих формулюваннях, яким, до речі, навчають юристів, суддів США зокрема. Наприклад: «розумний сумнів є чесна і розумна невпевненість про винуватість». Тобто, як і в Англії, доволі розпливчато. Або: «Розумним сумнівом є сумнів, оснований на здоровому глузді після обережного та неупередженого розгляду усіх доказів. Доказ поза розумним сумнівом – доказ такого переконливого характеру, де Ви бажали б покластися і діяти на його основі без коливань у самих важливих з Ваших власних справ, тобто «95 % – ва впевненість» [9, 17-18.] Ось так.

Висновки. Перший. Необґрунтованою є відмова в Україні від історично вироблених українським народом критеріїв оцінки доказів у кримінальних справах і заміна їх чужинським, – «поза розумним сумнівом», який по суті відповідає таким національним поняттям, як «на хлопський розум» чи «керуючись здоровим глуздом». Другий. Оскільки критерій доведення «поза розумним сумнівом» розрахований не на професійних суддів, а на присяжних в класичному суді присяжних, якого в Україні немає, цей критерій має бути вилучений з приписів ч. 2 ст. 17 КПК, а судді при прийнятті процесуальних рішень, оскільки вони володіють юридичними поняттями про докази, їх належність, допустимість, про правила доказування, оцінки доказів тощо, мають керуватися виключно правилами, закріпленими в ст. 94 КПК. Третій. Практика свідчить, що тестова система добору суддів в Україні, в тому числі суддів Верховного Суду, є вкрай недосконалою, пагубною для правосуддя. А тому чинний суддівський корпус має бути реформований по меншій мірі шляхом належної перевірки на професійну придатність.

Список використаних джерел

1. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Х. : Юрайт, 2017. 408 с.
2. Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи : монографія. Калуш : Петраш К. Т., 2020. 452 с.

3. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 4 липня 2018 року у справі № 688/788/15-к. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/75286445> (дата звернення: 10.05.2021).

4. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 23 червня 2020 року у справі № 159/3738/16-к. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/90111755> (дата звернення: 10.05.2021).

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року, остаточне від 21 липня 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text. (дата звернення: 10.05.2021).

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Яременко проти України» від 12 червня 2008 року, остаточне від 12 вересня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405#Text. (дата звернення: 10.05.2021).

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Кобець проти України» від 14 лютого 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_320#Text (дата звернення: 10.05.2021).

8. Рональд Уолкер. Английская судебная система. Москва : «Юридическая литература», 1980. 631 с.

9. Щербачов С. В. Американское доказательственное право: англо-русский словарь-справочник. М. : Юрлитинформ, 2010. 144 с.

Герасимчук О.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 368-3 КК УКРАЇНИ

Предмет доказування розуміється як система: а) обставин об'єкта злочину; б) обставин об'єктивної сторони злочину; в) обставин суб'єкта злочину; г) обставин суб'єктивної сторони злочину; д) причин і умов, що сприяли вчиненню злочину [1]. У Кримінальному процесуальному кодексі (ст. 91) закріплено, які саме факти та обставини підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [2]. Розуміння теоретичних та нормативних засад предмету доказування дозволяє встановити, що саме має бути встановлене під час кримінального провадження щодо підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми – злочину, передбаченого ст. 368-3 КК України.

Насамперед встановленню підлягає подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення). Подія кримінального правопорушення розуміється як елемент об'єктивної сторони складу злочину, що відбувається у певному часі, місці та певним способом. Спосіб вчинення кримінального правопорушення не визнається обов'язковою ознакою для кваліфікації ст. 368-3 КК України, проте його з'ясування обов'язково входить до предмету доказування. При доказуванні обставин, які утворюють подію кримінального правопорушення за ст. 368-3 КК України, встановлюються передбачені нормою кримінального закону діяння, а саме, яким чином відбулась пропозиція

чи обіцянка службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення зазначеною службовою особою дій чи її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи. Такі пропозиція чи обіцянка можуть відбутись усно чи письмово. Якщо йдеться про надання неправомірної вигоди, то важливо встановити де, коли, у якій формі передавалась неправомірна вигода матеріального чи нематеріального характеру.

Також до предмету доказування входить винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, тобто доведеність доказами вчинення кримінального правопорушення саме конкретною особою. Форма і вид вини за ст. 368-3 КК України – тільки прямиий умисел, зокрема, особа, яка вчиняла підкуп службової особи юридичної особи приватного права, має усвідомлювати ознаки особи, підкуп якої здійснювала а також те, що пропозиція, обіцянка, передача неправомірної вигоди були здійснені за вчинення зазначеною службовою особою дій чи за її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи. Мотив і мета вчинення кримінального правопорушення за ст. 368-3 КК України не є обов'язковими ознаками юридичного складу правопорушення, але їх встановлення сприятиме доказуванню прямого умислу, та, можливо, матиме юридичне значення при призначенні покарання.

Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, які мають бути встановлені відповідно до ст. 91 КПК України не є обов'язковими ознаками юридичного складу кримінального правопорушення за ст. 368-3 КК України і фактично вони найчастіше відсутні. Тому обов'язковим елементом предмету доказування тут залишається тільки розмір процесуальних витрат.

Далі до предмету доказування входять обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження а також обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. Особливістю предмету доказування за ст. 368-3 КК України тут є тільки те, що підстави звільнення від кримінальної відповідальності за ст.ст. 45-48 КК України не застосовуються до корупційного правопорушення, яким є те, що передбачене ст. 368-3 КК України, а тому вони не мають встановлюватись. Але мають бути встановлені обставини щодо звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, якщо вони наявні.

Також мають бути встановлені обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення. За ст. 368-3 КК України неправомірна вигода є предметом «пасивного» підкупу службової особи юридичної особи приватного права. Водночас, коли її пропонують, обіцяють чи надають за вчинення чи невчинення службовою особою дій, неправомірна вигода є засобом вчинення цього кримінального правопорушення. Тож в обох випадках має бути встановлений конкретний вид, розмір неправомірної вигоди, попри те, що КК України не встановлює

мінімального розміру неправомірної вигоди для кримінальної відповідальності за ст. 368-3 КК України.

До предмету доказування за ст. 368-3 КК України обов'язково входять обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Враховуючи зміст ст. 96-3 КК України, має бути встановлено, що підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми був вчинений уповноваженою особою юридичної особи (не обов'язково тієї, щодо чийої службової особи здійснювався підкуп) від імені та в інтересах юридичної особи. Іншою підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру в контексті предмету доказування за ст. 368-3 КК України є незабезпечення виконання покладених на уповноважену особу юридичної особи законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення кримінального правопорушення, передбаченого у частинах першій чи другій статті 368-3 КК України.

Список використаних джерел

1. Попелюшко, В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти). Острого: Вид-во НУ «Острозька академія», 2001. С. 82.
2. Кримінальний процесуальний кодекс. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88.

Боржецька Н.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ «ПРАВОВИХ ВИСНОВКІВ» ВЕРХОВНОГО СУДУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

У кримінальному процесі України поняття «правові висновки Верховного Суду» не визначено на законодавчому рівні. Натомість кримінальне процесуальне законодавство вживає інші, по суті синонімічні, поняття:

– «висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах» (ст.ст. 434-1, 434-2 КПК України [1], ч. ч. 5 і 6 ст. 13 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів [2]»);

– «висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду» (ч. 6 ст. 368 КПК України) [1];

– «правова позиція» (п. 10-1 ч. 2 ст. 46 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів») [2] – видається, як дещо ширше поняття, ніж попередні два. І хоч в цій нормі мова йде про повноваження Пленуму Верховного Суду щодо «узагальнення практики..., систематизації та забезпечення оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані», проте в положенні п. 10-1 ч. 2 ст. 46 вказаного закону саме поняття «правові позиції Верховного Суду» вживається в контексті таких, що сформульовані в конкретних судових рішеннях [2].

Що ж стосується доктрини та практики застосування кримінальних процесуальних норм, то, окрім названих вище законодавчих понять, вживаються також поняття:

– «основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі», а також, як вбачається, як ширші поняття – «правова позиція», «позиція» (для прикладу – у застереженні до «Дайджесту судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.06.2020 по 30.06.2020/ Відпов. за вип.: суддя ВП ВС, д-р юрид. наук О. Р. Кібенко. Київ, 2020. Вип. 21. 56 с.» [3]; у застереженні після анотації до збірника «Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція) за 2019 рік. Упорядники Антонюк Н. О., Кравченко С. І. Київ: Алерта, 2020. 402 с.» [4]; в назві та анотації практичного посібника «Кримінальний процесуальний кодекс України: постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду / наук. ред.: І. В. Гловюк, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко; (уклад.: О. Є. Блашук, І. В. Гловюк, В. П. Кедик, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко, О. С. Троян). Одеса, 2019. 960 с.» [5]; у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2019 року у справі № 404/6160/16-к [6] тощо);

– «правовий висновок» (у «Дайджестах судової практики Великої Палати Верховного Суду...» – наприклад, С. С. 27, 29 [3]), друкованих збірниках, які так і називаються «Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція)...» [4, 7] за певний рік, упорядниками яких, до речі, є суддя ВП ВС та голова ККС ВС.

Таким чином, з огляду на зміст згаданих вище норм кримінального процесуального законодавства, правовий висновок Верховного Суду можна визначити як узагальнене твердження Верховного Суду, який здійснював перегляд судових рішень у касаційному порядку в конкретному кримінальному провадженні, щодо застосування певних норм права та/або вирішення виключної правової проблеми, яке міститься в мотивувальній частині постанови і є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, котрі використовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить цю норму права [8].

Тут окремо варто звернути увагу на те, що правовий висновок зазвичай текстуально в постанові Верховного Суду не виділяється. Хоча бувають випадки, коли й виділяється, наприклад, словами «Висновки щодо застосування норм права», як у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2019 року у справі № 404/6160/16-к [6].

Не вдаючись до суті наукової дискусії щодо можливості чи неможливості віднесення прецеденту до джерел кримінального процесуального права, зазначу лише, що погоджуюсь з позицією науковців, які відносять правові висновки Верховного Суду, сформульовані в його постановах, до прецеденту як джерела кримінального процесуального права [9, 10].

Отже, основне значення правових висновків Верховного Суду і постанов Верховного Суду в цілому полягає в тому, що такі висновки «забезпечують однакове застосування судами норм права» [2], на чому наголошує законодавець (у п. 6 ч. 2 ст. 36 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» як на повноваженні Верховного Суду в цілому, а також у п. 1 ч. 2 ст. 45 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» як на меті здійснення перегляду судових рішень у касаційному порядку Великою Палатою Верховного Суду) та дослідники у цій сфері [10].

Це дозволяє швидко і більш «гнучко» [10] реагувати державі на ситуації неоднозначного застосування судами певних норм права, на наявність прогалин в законодавстві, на зміну певних соціальних умов тощо і висловити «волю» держави через правову позицію Верховного Суду, не чекаючи на доповнення чи внесення відповідних змін до нормативно-правових актів, де ці зміни є необхідними.

Хоча така «пластичність і гнучкість», звичайно, може мати і зворотню сторону, коли часті відступи Верховного Суду від своїх попередніх правових позицій (а така можливість і процесуальний порядок її реалізації, як відомо, передбачений в КПК України) будуть ускладнювати правозастосування для всіх учасників правовідносин, включаючи самих правозастосовувачів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.05.2021).

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 10.05.2021).

3. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.06.2020 по 30.06.2020/ Відпов. за вип.: суддя ВП ВС, д-р юрид. наук О. Р. Кібенко. Київ, 2020. Вип. 21. 56 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/dajdzhest_21_2020.pdf (дата звернення: 10.05.2021).

4. Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція) за 2019 рік / упорядники Антонюк Н. О., Кравченко С. І. Київ: Алерта, 2020. 402 с.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду / наук. ред.: І. В. Гловюк, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко; (уклад.: О. Є. Блашук, І. В. Гловюк, В. П. Кедик, М. І. Пашковський, Д. В. Пономаренко, О. С. Троян). Одеса, 2019. 960 с.

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2019 року у справі № 404/6160/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82885531> (дата звернення: 10.05.2021).

7. Правові висновки Верховного Суду (кримінальна юрисдикція) за 2018 рік / упорядники Антонюк Н. О., Кравченко С. І. К.: Алерта, 2019. 342 с.

8. Боржецька Н. Л. Конспект Поняття прецеденту та його види. Сутність правових висновків Верховного Суду та їх значення. Конспект лекції з курсів «Прецедентна практика Верховного Суду у кримінальних справах», «Практика Верховного Суду з кримінальних справ». URL: <https://moodle.oa.edu.ua/course/view.php?id=1600> <https://moodle.oa.edu.ua/course/view.php?id=1880> (окремі висновки щодо досліджуваних тут питань опубліковані в лекціях до цих курсів).

9. Попелюшко В. О. Витяги з тексту лекцій на тему: «Кримінальний процесуальний закон та кримінальне процесуальне право України». Острогор, 2012. URL: <https://moodle.oa.edu.ua/course/view.php?id=131>

10. Шумило М. Правові висновки касаційного суду: *inter praeteritum et futurum*. Судово-юридична газета. Блог. 2020, 7 грудня. URL: <https://bit.ly/3gnQ28t> (дата звернення: 10.05.2021).

Скарбарчук О.,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права
ім. І. Малиновського НаУОА

АРЕШТ МАЙНА, ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

При спробі дослідити арешт як захід забезпечення цивільного позову в кримінальному провадженні, одразу ж з'ясується що нормативне врегулювання такого заходу у КПК не відповідає аналогічному заходу передбаченого ЦПК України.

Так, арешт майна передбачений ст. 170 КПК України відноситься до заходів забезпечення кримінального провадження (тобто, досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність), а арешт майна з підстав, передбачених ст. 149 ЦПК України, відноситься до заходів забезпечення позову (заяви по суті справи у якій у письмовій формі викладено вимоги позивача). Тобто арешт у кримінальному та цивільному провадженні мають різне функціональне призначення.

Більше того, в рамках кримінального провадження необхідно відмежовувати декілька видів арешту майна.

Так, згідно ч.1 ст. 170 КПК України арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном. З точки зору цивільного права власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном (ст. 317 ЦК України), а отже поняття «відчуження майна» входить до

поняття «розпорядження майном». Відтак маємо декілька видів арешту:

а) тимчасова заборона власнику майна користуватися та розпоряджатися належним йому майном (напр. арешт майна з метою забезпечення речових доказів з подальшим його зберіганням в органі досудового слідства);

б) тимчасова заборона власнику майна розпоряджатися належним йому майном (напр. арешт майна з метою забезпечення цивільного позову).

Оскільки вказані різновиди арешту майна передбачають різний обсяг прав власника, які обмежуються, необхідно застосовувати диференційовані підстави для їх застосування, а саме: передбачити, що доведення обґрунтованої можливості приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження покладається на орган досудового слідства лише в тому випадку, коли клопотання про арешт передбачає, окрім заборони розпорядження майном (у т.ч його відчуження), заборону користування таким майном власнику. В іншому випадку достатньо клопотання цивільного позивача про застосування такого арешту без доведення обставин, передбачених абз. 2 ч.1 ст. 170 КПК України.

Арешт на майно цивільного відповідача накладається за наявності обґрунтованого розміру цивільного позову у кримінальному провадженні (ч.6 ст. 171 КПК України) а вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову повинна бути співмірною розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (ч. 8 ст. 170 КПК України). Додатково, клопотання цивільного позивача (його представника) має містити розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір позовних вимог та докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди (ч. 3 ст. 171 КПК України).

Вказані положення істотно погіршують становище цивільного позивача з огляду на наступне:

– обґрунтованість розміру цивільного позову (зауважимо що цивільний процес оперує поняттями «розмір позовних вимог» та «ціна позову») може бути встановлена виключно за результатами розгляду судом відповідного цивільного позову, а отже вказана вимога не може бути досягнута ні на стадії досудового слідства, ні на стадії підготовчого провадження;

– цивільний позивач маючи можливість отримати з публічних реєстрів інформацію про нерухоме майно належне цивільному відповідачеві на праві приватної власності, позбавлений можливості отримати дані щодо вартості (ринкової чи оціночної) вказаних об'єктів з метою оцінки її співмірності розміру завданої шкоди;

– докази факту завдання шкоди кримінальним правопорушенням, як правило містяться у матеріалах кримінального провадження, а сам факт встановлюється в результаті судового слідства. Фактично вчинення цивільним відповідачем неправомірного діяння, настання шкідливих наслідків та причинно-наслідковий зв'язок між ними, як підстава для відшкодування завданої шкоди встановлюються в рамках кримінального провадження, а за результатами розгляду цивільного позову встановлюється лише обґрунтований розмір відшкодування завданої шкоди.

За вказаних обставин вважаємо, що арешт майна цивільного відповідача в якості заходу забезпечення цивільного позову повинене врегульовуватися в повному обсязі нормами ЦПК України, з метою забезпечення балансу інтересів сторін кримінального провадження. Моментом подання клопотання необхідно встановити пред'явлення цивільного позову на досудовому слідстві (клопотання розглядається слідчим суддею) або момент пред'явлення цивільного позову на підготовчому провадженні (розглядається судом).

Матвійчук М.,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права
ім. І. Малиновського НаУОА

ОПТИМІЗАЦІЯ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Постановка проблеми. Сьогодні пенітенціарна система України перебуває на черговому етапі свого реформування у розрізі нормативно-правового регулювання діяльності державно-правових, соціально-економічних та психологічних інститутів, які в комплексі забезпечують діяльність органів та установ виконання кримінальних покарань та пробації. Мета таких реформ обумовлена необхідністю оптимізації пенітенціарної системи України з урахуванням міжнародних стандартів та Євроінтеграційного напрямку, як складової державної кримінально-виконавчої політики шляхом створення гуманістичної системи виконання кримінальних покарань, що гарантуватиме безпеку суспільства та забезпечуватиме соціальне зцілення людини

Відтак, питання удосконалення пенітенціарної системи на сучасному етапі українського державотворення є актуальним.

Питанню поняття та розвитку пенітенціарної системи були присвячені окремі наукові доробки О. Шкута, О. Пташинського, Д. Ягунова, В. Стадніка та ін.

Оптимізація пенітенціарної системи України і є метою дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існуюча система виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення уже не в повній мірі відповідає принципам гуманізму і поваги до прав і свобод людини, в силу того, що стандарти функціонування установ виконання кримінальних покарань

не змінювалися понад 75 років, а умови тримання засуджених та осіб, узятих під варту, потребують приведення у відповідність з європейськими стандартами.

Сьогодні завдання, які покладаються на Державну кримінально-виконавчу службу виконуються недостатньо ефективно, на що впливає недофінансування, яке протягом останніх років здійснюється на рівні не більше 45% [1], що в свою чергу породжує похідні проблеми – зростання звернень громадян України до Європейського суду з прав людини щодо неналежних умов тримання засуджених і осіб, узятих під варту, їх матеріально-технічного та медичного забезпечення, низький рівень соціального захисту персоналу Державної кримінально-виконавчої служби, низька заробітна плата персоналу органів і установ виконання покарань тощо.

Такий незадовільний стан функціонування кримінально-виконавчої системи вимагає перезавантаження Державної кримінально-виконавчої служби України, що дозволить створити пенітенціарну систему, яка буде більш ефективною, дозволить впровадити нові підходи до заохочення її персоналу, запровадити ефективне управління підприємствами установ виконання покарань, а також забезпечити реалізацію заходів, спрямованих на покращення умов відбування покарань та тримання під вартою засуджених та осіб, узятих під варту.

І вже перші кроки зроблені у цьому напрямку зроблені. Так, у Планах на 2021-й: яких змін варто очікувати українцям у системі юстиції [2], що розміщені на Урядовому порталі, у розрізі кримінально-виконавчої політики передбачається:

– оптимізація діючих та продаж технічно зношених та непристосованих до сучасних умов утримання людей установ виконання покарань, так як вік багатьох установ налічує понад 100 років. Це дасть можливість отримати додаткові кошти для інвестування в будівництво нових сучасних слідчих ізоляторів та впровадження кращих умов тримання засуджених (проект із продажу в'язниць, аби за рахунок цього отримати кошти для будівництва нових СІЗО, перші аукціони мають відбутися

вже цього річ), передбачається і будівництво нових сучасних СІЗО за межами міст із залученням приватного сектору);

– налагодження механізму ефективного виправлення осіб без ізоляції від суспільства через розширення переліку випадків застосування пробаційного нагляду, що дасть можливість врахувати індивідуальні ризики кожної конкретної особи, в результаті зробить покарання більш ефективним та дасть змогу скоротити витрати на пенітенціарну систему (утримання засудженого).

Вищезазначені завдання, за умови їх успішної реалізації, безумовно матимуть позитивний вплив на подальше реформування пенітенціарної системи.

Варто зауважити і те, що 22 березня 2021 року до Верховної Ради України було подано Проект Закону України «Про пенітенціарну систему» [3], прийняття якого обумовлено необхідністю оптимізації структури пенітенціарної системи, впровадження нових підходів до заохочення її персоналу, запровадження ефективного управління підприємствами установ виконання покарань. Метою такої пенітенціарної системи визначено захист суспільства від злочинності, де пенітенціарна діяльність виступає, як така, що не має каральної спрямованості.

І хоча, поки це не лише проєкт, і не відомо чи набуде він статусу закону у такій редакції, однак положення, які він містять у розрізі гарантій та соціального захисту осіб рядового і начальницького складу пенітенціарної системи; контролю за пенітенціарною системою та нагляду за дотриманням законності в пенітенціарній системі; приведення умов тримання ув'язнених у слідчих ізоляторах та осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, до європейських стандартів та запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню з особами, які тримаються в установах виконання покарань, безумовно носять позитивний характер. Перші кроки на шляху оптимізації пенітенціарної системи уже зроблені, а деякі завдання чекають свого часу.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про пенітенціарну систему». URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498.

2. Плани на 2021-й: Яких змін варто очікувати українцям у системі юстиції. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/plani-na-2021-y-yakih-zmin-varto-ochikuvati-ukraintsyam-u-sistemi-yustitsii>.

3. Проект Закону України «Про пенітенціарну систему» від 22.03.2021 р. № 5293. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498.

Шахрайчук А.,
*старший судовий експерт СДО ВКВД Рівненського НДЕКЦ МВС,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін*

ОСОБЛИВОСТІ ЛЮМІНЕСЦЕНЦІЇ СЛІДІВ ПАПІЛЯРНИХ УЗОРІВ ІЗ ДЕФОРМАЦІЯМИ СТРУКТУРИ, ВИЯВЛЕНИХ НА ПАПЕРІ ХІМІЧНИМ МЕТОДОМ – DFO

Швидкі темпи глобалізації тягнуть за собою пришвидшену модернізацію існуючих та впровадження в практичну діяльність нових методів виявлення латентної інформації дактилоскопічної природи. Так, вперше приготований у 1950 році 1,8-діазафлуорен-9-он (1,8-Diazafluoren-9-one – DFO) з 1990 р. почав вивчатись в аспекті його реакції з амінокислотами, коли його застосували, як реагент для виявлення латентного відбитку пальця. Результат продемонстрував явну перевагу даного реагенту в частині флуоресценції виявлених папілярних узорів перед слідами, виявленими нінгідрином, і DFO було швидко визнано найкращим флуоресцентним реагентом для виявлення слідів дактилоскопічного походження [1, с. 172].

Причиною такої домінації стала не лише його флуоресценція (слабку флуоресценцію сліду легше побачити, ніж слабо забарвлений слід), а і те, що даний реагент можна застосовувати після застосування нінгідрину, який так само має властивості для “світіння”. Якщо нінгідрин застосовують після DFO, відбувається додаткове виявлення (“розвиток сліду”), яке утворює фіолетовий колір Руемана [1, с. 173].

DFO не вступає в реакцію з кожною амінокислотою у слідах пальців, залишаються деякі амінокислоти для реакції з нінгідрином. Як і нінгідрин, DFO містить центральний кетонний

центр, що активується присутніми поблизу групами, які відбирають електрони. Хоча азотисті кільця і діють подібно до фланкуючих кетонів груп у нінгідрині, механістичні дослідження реакції DFO з амінокислотами показали, що наявність метанолу є важливою, так як це дозволяє DFO утворювати гемікетал, який є менш стабільним, ніж батьківська структура, а отже, більш реактивним, продукуючи більш чутливу реакцію на залишки амінокислот у відбитках пальців. Червоний продукт реакції був повністю охарактеризований і нагадує фіолетовий колір Руемана [1, с. 172-173].

DFO (хімічна формула $C_{11}H_6N_2O$, молярна маса – 182.18 г/моль) є хімічною речовиною, що використовується для виявлення латентних відбитків пальців на пористих поверхнях, особливо при виявленні слідів пальців на білому або багатобарвному папері, матовому та пакувальному (обгортковому) папері та пакетах (не полімерних) [2, с. 136-137]. Це все свідчить про надвисоку значимість даного методу для розкриття цілого масиву корупційних злочинів, які є досить шкідливим та поширеним явищем.

Порушена тема є актуальною в аспекті дослідження особливостей візуалізації (люмінісценції) папілярних узорів, виявлених DFO, особливо, якщо такі залишені ділянками шкіри із деформаціями різного роду та рівня стійкості, так як ряд з них придатний для врахування при проведенні ідентифікаційних експертиз.

Так, в ході дослідження на частині обкладинки зошита після застосування реактиву DFO та використання камери DFC100A (виробник SIRCHIE) виявлено латентний папілярний узор, а також ряд інших слідів, які було видно лише при застосуванні помаранчевого світлофільтра та світла із довжиною хвилі 450nm із набору OFK-8000A OPTIMAX™ Multi-lite™ LED FORENSIC LIGHT SOURCE KIT (див. рис 1-3).

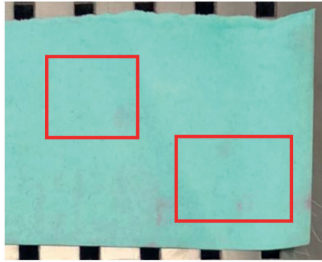


Рис. 1. Частина обкладинки зошита, на якій виявлено латентні сліди

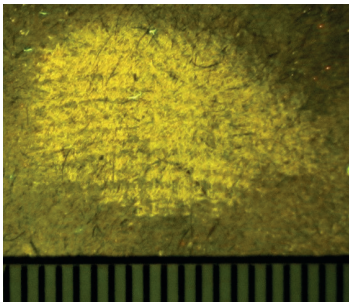


Рис. 2. Люмінесценція сліду без ознак характерних для папілярних ліній чи папілярного узору

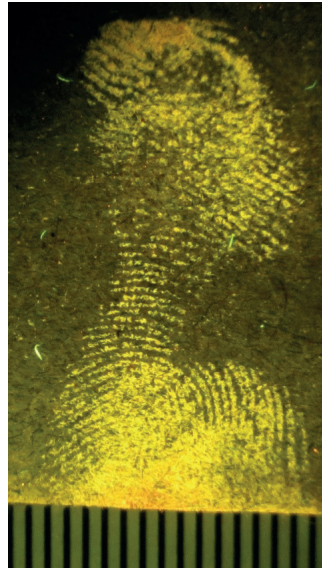


Рис. 3. Люмінесценція придатного для ідентифікації папілярного узору пальця руки, відображеного в сліді

Як видно на рис 2 виявлено слід близької до овальної форми з найбільшими розмірами по всіх 17x13 мм. Слід поодинокий, утворений в результаті статично-динамічного контакту слідоутворюючого об'єкта та слідосприймаючої поверхні, про що свідчить його відносно низький рівень чіткості. Судячи із розташування та методу виявлення сліду він прямий. При дослідженні сліду з допомогою лупи 4,5x збільшення та

мікроскопу МСП-1 (із збільшенням до 32х) ознак, характерних для папілярних ліній, які, чергуючись між собою, утворювали б папілярний узор не виявлено, зокрема: у сліді відсутня конфігурація контурів країв папілярних ліній та пор, взаєморозташування деталей сліду, форма кожної деталі, її розмірні характеристики, щільність розташування на одиницю виміру, не утворюють сукупності загальних та окремих ознак сліду папілярного узору, яка була б достатньою для визнання його таким, який придатний для ідентифікації.

Так в ході проведених порівняльних досліджень ефективності 1,2-indanedione і 1,8-diazaffluoren-9-one в слідах проявлялись деформації (див. рис 4, 5).

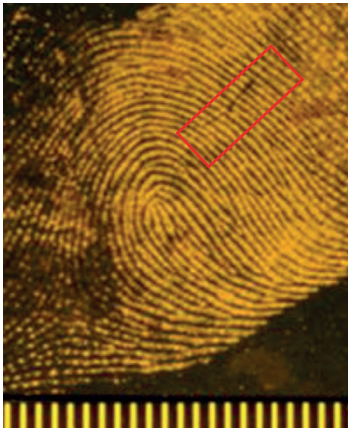


Рис. 4. Люмінесценція папілярного узору (3 дні) із виділенням лінійним рубцем. [3, с. 211]

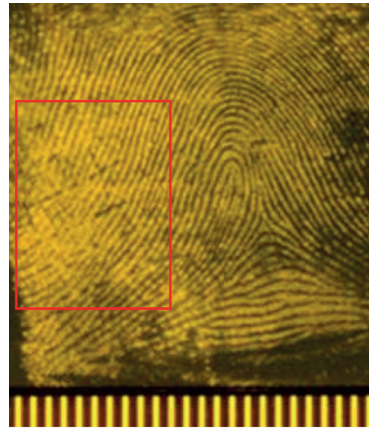


Рис. 5. Люмінесценція папілярного узору (120 днів) із виділеною системою білих ліній. [3, с. 211]

Вищезазначене засвідчує що після застосування DFO люмінесценція виявлених слідів дозволяє досліджувати їх деталізовану структуру (в тому числі пори (див. рис 3) і деформації (див. рис 4, 5)), незалежно від виду слідоутворюючого об'єкта, але залежно від складу слідоутворюючої речовини.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що особливості люмінісценції слідів папілярних узорів із деформаціями структури, виявлених на папері хімічним методом – DFO полягають в їх компетентності щодо візуалізації цілого арсеналу чітких та деталізованих ознак структури слідоутворюючих поверхонь і можуть відображати контактуючу будову деформованих ділянок папілярного узору.

Список використаних джерел

1. International Association for Identification, et al. Fingerprint Sourcebook. Washington, U.S.A.: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, 2011. 422 с. URL: <https://nij.ojp.gov/library/publications/fingerprint-sourcebook> (дата звернення 14.05.2021).

2. Ihor V. Pyrih, Vladimir M. Tertyshnyk, Olga L. Sokolenko, Alexander V. Sachko, Andriy B. Vishnikin. Use of chemical methods for collection and examination of handprints in examination of criminal offenses. Journal of Chemistry and Technologies, issue 28(2), 2020, 133-141 с. URL: <http://chemistry.dnu.dp.ua/article/view/082014> (дата звернення 14.05.2021).

3. Valentina D'Elia, Stefano Materazzi, Gianpaolo Iuliano, Luca Niola. Evaluation and comparison of 1,2-indanedione and 1,8-diazafluoren-9-one solutions for the enhancement of latent fingerprints on porous surfaces. Ireland Ltd., Elsevier, Forensic Science International, 254, 2015, 205-214 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/280570820_Evaluation_and_comparison_of_12-indanedione_and_18-diazafluoren-9-one_solutions_for_the_enhancement_of_latent_fingerprints_on_porous_surfaces (дата звернення 14.05.2021).

Ткачук Б.,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін ННІ права
ім. І. Малиновського НаУОА

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД СУТНОСТІ ТА СКЛАДОВИХ СТРУКТУРИ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Поняття «протидії розслідування кримінальних правопорушень не містить єдиного визначення в науковій літературі. Існують різноманітні підходи до визначення зазначеного поняття. Виправданим, на нашу думку, є вивчення сутності зазначеного поняття з огляду на його сутність та структуру.

А. Ю. Головін визначив протидію розслідуванню злочинів як сукупність наступних структурних компонентів:

- суб'єкт, який вчиняє протидію розслідуванню;
- ціль, мотив протидії розслідуванню;
- об'єкт протидії розслідуванню;
- спосіб протидії розслідуванню;
- час, місце, обстановку протидії розслідуванню;
- результат вчиненої протидії. [1]

Зазначений підхід є правильним, однак не є точним. На нашу думку, неточність полягає у виділенні цілі і мотивів як окремо складової структури. Зазначений висновок ґрунтується на тому, що цілі (мета) і мотиви є елементами, які не можуть існувати поза межами суб'єкта, який вчиняє протидію розслідуванню.

Суб'єктом, який найчастіше вчиняє протидію розслідуванню, є сам порушник або група порушників, однак зазначене не означає, що протидіяти розслідуванню не можуть і інші особи, які мають особистісний інтерес, хоча безпосередньо

до вчинення кримінального правопорушення не причетні. При цьому суб'єкт та вчинене кримінальне правопорушення, визначають, які саме способи будуть використані, засоби, які використовуватимуться та на скільки радикальними будуть вжиті заходи.

При визначенні суб'єкта, що вчиняє протидію розслідуванню можна використовувати як загальні ознаки, як вікові ознаки, гендерні, ознаки соціального статусу, освіта (у тому числі – наявність юридичних знань), країна та час, в якій відбулося формування суб'єкта як особистості.

Кожний із зазначених аспектів у різних варіаціях утворюють групи суб'єктів, які мають специфічний світогляд і як наслідок – використовують специфічний набір дій, якими здійснюється протидія розслідуванню.

Зазначена підхід до класифікації має важливе значення як для наукового вивчення питання протидії розслідуванню, так і практичне значення, оскільки розуміння характеристик особи, яка вчиняє чи може вчиняти протидію розслідуванню, дозволяє обрати правильну тактику поведінки та методiku розслідування кримінального правопорушення.

Так, особи, які займають високий соціальний статус, посади мають більш широкі можливості для вчинення дій, направлених на протидію розслідуванню. Дане може проявлятися у вигляді використання посадових можливостей, міжособистісних чи корупційних зв'язків.

Водночас, зазначене положення не слід розглядати лише з точки зору соціального статусу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Так, соціальний статус має враховуватися і щодо осіб, які мають родинні зв'язки між собою.

Варто також зауважити, що сам факт участі особи, яка має високий соціальний статус, або особи, з яким він перебуває у родинних відносинах, у кримінальному провадженні може стати причиною втрати такого статусу або значної репутаційної шкоди. В таких обставинах особа здійснює дії виходячи із співвідношення втрат (шкоди) від кримінального

провадження, можливості притягнення до кримінальної відповідальності в короткостроковій перспективі.

Також, має значення і статус особи у кримінальній «ієрархії», попереднє притягнення до кримінальної відповідальності (кримінально-правова кваліфікація, строк перебування в місцях позбавлення волі та ін.).

Розгляд ознаки у вигляді наявності у суб'єкта протидії юридичних знань та навичок слід розглянути в декількох аспектах. Першим аспектом є наявність є отримання юридичних знань під час навчання та діяльності за фахом. Наступним аспектом є отримання юридичних знань під час здійснення діяльності по суміжних професіях та посадах. Третім аспектом є отримання юридичних знань та навичок, яке пов'язане із попередньою протиправною діяльністю чи попереднім притягненням до відповідальності.

Якщо розглянути зазначену ознаку в загальному вигляді, то її сутністю є використання передбачених законодавством норм, які регулюють процедуру проведення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності, шляхом ускладнення ходу розслідування, унеможливлення проведення слідчих дій, виявлення та залучення доказів з точки зору їх допустимості та належності. Вказаними суб'єктами протидії використовуються також можуть використовуватися психологічні прийоми впливу на учасників розслідування. Таким проявами можуть бути високий рівень юридичних знань, демонстрація слабкості та недолугості досудового розслідування загальною або конкретною слідчою дією, діяльності посадової особи, створення штучного юридичного конфлікту. Зазначений психологічний вплив особливо є ефективним в умовах відсутності чіткої визначеності правової позиції щодо питання матеріального, процесуального чи процедурного права.

Розглядаючи питання сутності такої ознаки як рівень освіти, слід відмітити, що зазначена ознака більш впливає на способи протидії, які обирає особа. Очевидним є той факт, що більш освідчена особа обирає способи пов'язані

із ненасильницького характеру (підкуп, умовляння, приховування слідів, знищення документів).

Схожим за суттю є вікова ознака суб'єкта протидії. Суб'єкт протидії, який є старшим за віком, має більш широкий світоглядний перелік способів протидії. В цьому плані зазначена риса тісно пов'язана із ознакою «наявності у особи спеціальних знань та навичок», однак на відміну від останньої направлена не на кількісне розширення, в той час, коли інша – на поглиблення спеціалізованості та «професіоналізму» вчинення.

Розглядаючи об'єкт протидії розслідуванню кримінальних правопорушень слід заважити, що існують різні підходи до зазначеного поняття.

У загально-теоретичному вираженні під об'єктом розуміють те, на що спрямована діяльність.

Так, Є. В. Варфоломєєв, Г. Б. Петрунана та І. В. Нецкін визначають, що об'єктами є сліди злочину та джерела криміналістично значущої інформації, до яких відносять потерпілих, свідків, спеціалістів, слідчих, працівників прокуратури й суду, представників кримінальних структур, а інколи навіть і сторонніх громадян, які не мають жодного стосунку до справи [2-4].

Р. С. Белкін, розглядаючи питання сутності протидії, до об'єктів протидії відніс процес розслідування; умови його провадження; осіб, які його здійснюють; носіїв доказової інформації (свідків, потерпілих, а також пов'язаних із ними осіб) [5].

Л. В. Лівшиц доповнив указаний перелік об'єктів – носіїв доказової інформації слідами злочину, особами, які його вчинили, та їх зв'язками [6].

Зазначене доповнення є важливим, однак не зовсім точним. Зазначене ґрунтується на тому, що особа, яка вчинила злочин у співучасті може також розглядатися як об'єкт протидії лише з точки зору її реальної або потенційної співпраці із правоохоронними органами, або у випадку, коли сам факт встановлення причетності зазначеної особи до вчиненого кримінального правопорушення може становити загрозу для інших учасників протиправної діяльності.

Таким чином, розглядаючи об'єкт протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, слід відмітити, що зазначеним об'єктом виступають:

- процесуальна діяльність учасників кримінального провадження;
- потенційна чи реальна співпраця учасника протиправної діяльності із правоохоронними органами;
- відомості, що мають значення для кримінального провадження;
- організація роботи конкретного правоохоронного органу;
- організація роботи правоохоронного органу;
- нормативно-правова база.

При цьому варто відмітити, що останні дві групи об'єктів, мають місце на стратегічному рівні протидії розслідуванню. Така протидія може мати місце при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із зловживаннями службовим становищем високопосадовців, значними бюджетними привласненнями чи розкраданнями, вчинення злочинів проти основ національної безпеки та оборони. Проявом такої протидії можуть бути реформування правоохоронного чи судового органу або часті атестаційна дії. Також, до прояву зазначеної протидії можна назвати необґрунтовану декриміналізацію діяння.

Під ціллю (метою) протидії розслідуванню слід розуміти бажаний результат, якого прагне особа, яка вчиняє зазначені дії. При цьому при складному типі протидії, коли має місце велика кількість проявів протидії, може мати місце проміжна ціль.

Д. А. Патрелюка визначає, що метою протидії кримінальному переслідуванню виступає унеможливлення (неможливість відкрити оперативно-розшукову справу, відмова у внесенні відомостей до ЄРДР), вирішення (повне припинення досудового розслідування, звільнення від відповідальності, призначення менш суворого покарання) або нейтралізація (призупинення досудового розслідування) кримінального конфлікту [7].

Під мотивом варто розуміти внутрішні чинники, які керують особою, визначають інтенсивність та характер протидії.

Д. А. Патрелюка визначає, що мотивом є індивідуальну внутрішню реакцію (емоцію, орієнтацію, переконання) суб'єкта на причину протидії, не обов'язково пов'язана з кримінальним переслідуванням, яка передуює виникненню протидії у часі, породжує її, впливає на формування її змісту і режиму.

При цьому науковець визначає, що проявами ознак мотиву виступає те, що мотив:

- являє собою внутрішню реакцію (емоцію, орієнтацію, переконання) суб'єкта протидії;

- є відповіддю на інформацію про виникнення чи зміну кримінального переслідування та пов'язані з цим негативні наслідки для суб'єкта (причину протидії);

- є суб'єктивним, тобто цілком залежить від суб'єкта протидії, формується з урахуванням його характеру та життєвого досвіду;

- не обов'язково пов'язаний з кримінальним переслідуванням;

- є дійсним і не може бути уявним.

Таким чином, підсумовуючи зазначене, констатуємо, що протидія розслідуванню кримінальних правопорушень містить складну структуру, у якій важливе місце займає мотив та мета зазначеної протидії, а також спосіб, який і визначає зовнішній вияв та впливовість такої протидії. Наукове обґрунтування сутності структури протидії розслідуванню кримінальних правопорушень в теоретичному плані дозволить вирішити суперечливість між поняттями «форма протидії» і «спосіб протидії», визначити їх взаємозалежність. В практичному плані визначення структури протидії розслідуванню дозволить вжити більш дієвих заходів направлених на превенцію і боротьбу із протидією, а також локалізувати та ліквідувати наслідки такої протидії.

Список використаних джерел

1. Головин А. Ю. Криминалистическая систематика: монография / под общ. ред. Н. П. Яблокова. М.: ЛексЭст, 2012. С. 153.
2. Варфоломеев Е. В. Противодействие расследованию убийств, совершаемых военнослужащими, и криминалистические методы его преодоления : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». М., 2002. 184 с.
3. Нецкин И. В. Противодействие расследованию таможенных преступлений, криминалистические средства и методы его преодоления : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». М., 2001. 186 с.
4. Петрунина А. Б. Противодействие расследованию преступлений в сфере незаконного оборота наркотиков и криминалистические методы его выявления и преодоления : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность». М., 2006. 249 с.
5. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под ред. проф. Т. В. Аверьяновой и проф. Р. С. Белкина. М., 1997. С. 141.
6. Лившиц Л. В. Проблемы преодоления противодействия расследованию преступлений несовершеннолетних : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; теория оперативно-розыскной деятельности». Уфа, 1998. С. 65.
7. Патрелюка Д. А. Об'єкт протидії кримінальному переслідуванню. *Теорія і практика: Національний юридичний журнал*. 2017. С. 141–144.

Лавренюк О.,

студентка 4 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ГРУПИ ЧИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Звільнення від кримінальної відповідальності — це відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, передбачених КК обмежень її певних прав і свобод.

Розділ IX Загальної частини КК передбачає випадки звільнення особи, яка вчинила певний злочин, від кримінальної відповідальності, тобто від застосування санкції кримінально-правової норми, за якою були кваліфіковані дії цієї особи. Така санкція передбачена в КК і означає певні обмеження прав і свобод, що можуть бути застосовані до особи, яка вчинить злочин (наприклад, позбавлення чи обмеження її волі на певний строк, конфіскація майна, застосування арешту тощо). За наявності відповідних підстав держава повинна відмовитися від застосування до злочинця зазначених обмежень [1].

Частина 1 ст. 44 КК передбачає вичерпний перелік правових підстав звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності, а саме:

- у випадках, передбачених КК;
- на підставі закону України про амністію;
- на підставі акта про помилування.

КК передбачає випадки звільнення від кримінальної відповідальності як в Загальній, так і в Особливій частинах.

У Загальній частині КК передбачено 9 таких випадків:
1) добровільна відмова при незакінченому злочині (ст. 17);
2) добровільна відмова співучасників (ст. 31); 3) дійове

каяття (ст. 45); 4) примирення з потерпілим (ст. 46); 5) щире розкаяння особи у вчиненні злочину і наявність клопотання про передачу її на поруки (ст. 47); 6) зміна обстановки (ст. 48); 7) закінчення строків давності (ст. 49); 8) звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітньої особи із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97); 9) звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітньої особи у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 2 ст. 106) [2].

Потрібно звернути увагу, що існують ще спеціальні умови згідно з ч. 2 ст. 258-3 КК для звільнення від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 1 ст. 258-3, необхідно, щоб особа:

1) не була організатором, керівником терористичної групи (терористичної організації).

Означає, що особа, яка добровільно заявляє про існування групи чи організації і активно сприяє розкриттю терористичної діяльності, є простим учасником злочинного формування чи учасником вчинюваних злочинів.

2) добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність.

Заява особи про терористичну діяльність означає повідомлення відповідних органів влади про створення, існування такої групи чи організації чи участь у ній, здійснене будь-яким способом, за власною волею (добровільно), незалежно від мотивів. Не має значення, чи органам влади вже відомо про терористичну групу чи організацію до цього. Повідомлення має бути достатньо повним: в ньому повинна міститись інформація не лише про факт створення групи чи організації, але й про інші обставини, що стосуються об'єднання (місцезнаходження, керівництво, склад учасників, зв'язки, власну роль в організації, місце й час проведення зустрічі терористів і т. д.)

3) сприяла її припиненню і розкриттю злочинів, вчинених у зв'язку із створенням та діяльністю такої групи чи організації.

Полягає допомозі слідству в нейтралізації терористичної діяльності групи чи організації або ж у розкритті вчинених нею злочинів. Особа, яка бажає уникнути відповідальності, повинна надати повну і достовірну інформацію про терористичну групу чи організацію, про вчинені злочини або ті, що плануються, про основні завдання об'єднання тощо.

4) не вчинила дій, які передбачають кримінальну відповідальність за інші злочини.

Під цим критерієм потрібно розуміти, що особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності за злочин передбачений ст. 258-3 КК України, виключно якщо така особа не вчиняла інших злочинів як учасник (співучасник) терористичної групи чи організації чи пособник діяльності такого об'єднання Але варто зауважити, що вчинення особою інших злочинів у складі терористичної групи чи організації, це може стосуватися злочинів проти життя, власності, діяльності органів державної влади, громадської безпеки, тоді особа несе відповідальність за статтями Особливої частини, так і за ст. 258-3 КК України.

Деякі з науковців притримуються думки про те, що спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 1ст. 258-3 КК України суперечить загальним засадам кримінального права, дає можливість активним учасникам, організаторам терористичних актів безпідставно уникнути кримінальної відповідальності.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності роблять можливим провокації злочину. Неприпустимо у даному випадку звільнення не на стадії незакінченого злочину (добровільна відмова від вчинення), як це визначає ст. 17 КК України, стадії закінченого злочину, коли дійове каяття може розглядати лише у якості обставини, що пом'якшує покарання [3].

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. 1196 с.

2. Там само.

3. Микитенко Д. І. Механізм злочинної поведінки при добровільній відмові від терористичного акту: розмежування між кримінальним та кримінологічним аспектами. Х., Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2018, 904 с.

Леонець С.,

студентка 4 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

На мою думку тема домашнього насильства є актуальною для обговорення на даний час, тому що домашнє насильство це не тільки соціальна проблема, а й проблема захисту прав людини і, насамперед прав жінок та дітей, що вимагає вироблення належних правових засобів її розв'язання. Згідно з даними Фонду народонаселення ООН в Україні (UNFPA) понад 1,1 мільйона жінок щороку стають жертвами насильства у сім'ї. В 2020 році кількість повідомлень про домашнє насильство збільшилася аж на 54%. Збільшення випадків домашнього насильства пов'язують з пандемією коронавірусу, через яку громадяни України були змушенні залишатися вдома на карантині.

Судова влада України на своєму офіційному сайті публікує Інформацію про результати розгляду справ у сфері протидії домашньому насильству за 2019 рік. Згідно з цією статистикою за 2019 рік було 231 осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за статтею 1261 КК України, з них 159 – засуджено, 2 – визнано неосудними, і до них було застосовано заходи примусового медичного характеру, 70 – кримінальне провадження щодо яких закрито. За 2019 рік за вчинення домашнього насильства було засуджено 151 чоловіка та 8 жінок, в основному віком від 30 до 50 років [1].

Проаналізувавши судову практику, тобто вироки, які набрали законної сили за статтею 1261 КК України, я можу зробити висновок, що найбільшу кількість осіб, щодо яких

вчиняється домашнє насильство це жінки. Це можуть бути дружини, колишні дружини, співмешканки, матері, сестри чи доньки. Наприклад, Вирок Снятинський районний суд Івано-Франківської області у справі № 351/1177/19 від 16 липня 2019 року. Обвинувачений протягом тривалого часу систематично вчиняв фізичне та психологічне насильство щодо своєї сестри, з якою він перебував у сімейних відносинах. Психологічне насильство виражалось у словесних образах потерпілої, висловлюванні нецензурною лайкою, що завдало їй морального та психологічного болю, приниженні її честі та гідності. Вирок Київського районного суду м. Одеси у справі № 947/15383/20 від 08.07.2020 року. Обвинувачений систематично по відношенню до своєї дружини вчиняв фізичне та психологічне насильство, яке виразилось у штовханнях, словесних образах, погрозах, висловлюваннях нецензурною лайкою в її бік, приниженні та призвело до психологічних страждань останньої [2].

Наступне, що привертає увагу при аналізі судової практики це те, що більшість потерпілих від домашнього насильства уклали угоди про примирення з засудженими. Відповідно до частини 1 статті 469 КПК України угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена виключно за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника. Наприклад, Вирок Бериславського районного суду Херсонської області у справі №647/3246/20 від 10.12.2020 року. Обвинувачений систематично вчиняв відносно своєї матері психологічне насильство, яке проявлялося у словесних образах, погрозах фізичної розправи, висловлюваннях в її адресу словами нецензурної лайки, приниженні та залякуванні. 30.10.2020 року між потерпілою та обвинуваченим була укладена угода про примирення у відповідності до вимог статті 471 КПК України. Згідно вказаної угоди потерпіла та обвинувачений дійшли згоди щодо правової кваліфікації дій обвинуваченого за статтею 1261 КК України

та призначення покарання у виді громадських робіт строком двісті сорок годин [3].

Варто зауважити, що особи, які вчиняли домашнє насильство часто притягувались до відповідальності за статтею 1732 Кодексу України про адміністративні правопорушення за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі чи невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування. Крім того, особи, які вчинили домашнє насильство будуть внесені до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі та зобов'язані пройти профілактичну роботу.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) також часто розглядає справи про домашнє насильство. У більшості випадків претензія заявників полягає в тому, що влада не вживає належних заходів для захисту її прав і здоров'я. При написанні курсової роботи я досліджувала різні рішення ЄСПЛ та хочу звернути особливу увагу на декілька з них. Наприклад, Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Левчук проти України» (заява № 17496/19). Громадянка України пані Левчук уклала шлюб з своїм чоловіком у 2006 році. У 2007 році у них народилася трійня і місцева влада надала їм соціальне житло, а саме квартиру. З часом стосунки в сім'ї почали погіршуватися через те, що чоловік заявниці став агресивним та зловживав спиртними напоями. Багато разів чоловік погрожував їй та дітям і здійснював фізичне насильство щодо неї. В 2015 році пані Левчук розлучилась з своїм чоловіком, але він продовжував жити разом з нею у квартирі. Поліція і соціальні служби неодноразово втручалися в цей конфлікт, колишній чоловік був обвинувачений, але ніколи не був офіційно визнаний винним в домашньому насильстві. Оскільки ситуація не покращилася, в 2016 році заявниця подала позов до суду для того, щоб виселити чоловіка за систематичну неправомірну поведінку. В кінцевому підсумку в 2018 році національні суди відхилили позов. Хоча вони й визнали, що О. Л. «повинен

змінити своє ставлення», вони не виявили, що неправомірна поведінка була систематичною і вважали, що не існувало підстав для такого крайнього заходу як виселення. Покладаючись на статтю 8 Європейської Конвенції з прав людини (право на повагу до приватного і сімейного життя) пані Левчук скаржилася на відмову видати наказ про виселення її колишнього чоловіка стверджуючи, що суди були надмірно формалістичними у своїх рішеннях і викликали в її колишнього чоловіка почуття безкарності, що піддавало її та її дітей ще більшому ризику психологічного переслідування та нападу. ЄСПЛ визнав порушення статті 8 Конвенції прав людини та основоположних свобод і постановив виплату сатисфакції: 4 500 євро (моральна шкода) та 1 150 євро (видатки і витрати) [4].

Отже, домашнє насильство щодо своїх дружин, співмешканок, матерів зазвичай вчиняють чоловіки. Часто на практиці жертви домашнього насильства самі проявляють ініціативу і примиряються з своїми кривдниками. Проте іноді існують випадки, коли особи не можуть знайти захисту від домашнього насильства у власній державі та змушені звертатися до Європейського суду з прав людини. Ефективне подолання проблеми насильства в сім'ї вимагає подальшого вдосконалення положень вітчизняного законодавства, а також підвищення рівня правової освіти населення.

Список використаних джерел

1. Інформація про результати розгляду справ у сфері протидії домашньому насильству за 2019 рік: веб-сайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/nasilstvo_19 (дата звернення: 15.05.2021).

2. Снятинський районний суд Івано-Франківської області у справі № 351/1177/19: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83071097> (дата звернення: 15.05.2021).

3. Бериславський районний суд Херсонської області у справі №647/3246/20: веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90273532> (дата звернення: 15.05.2021).

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі № 17496/19: веб-сайт. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-203931> (дата звернення: 15.05.2021).

Сай А.,

студентка 3 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Під злочинами проти статевої свободи і статевої недоторканності особи варто розуміти умисні дії суб'єкта проти охоронюваної кримінальним законом статевої свободи чи статевої недоторканності його реального або передбачуваного партнера, що порушують установлений у суспільстві уклад статеких відносин та основні принципи моральності [1].

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності – це суспільно небезпечні діяння, що порушують встановлений у суспільстві порядок статеких відносин і основні принципи статевої моральності, і які виражаються в посяганні на статеку свободу та статеку недоторканність особи.

При кваліфікації потрібно враховувати, що злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності – це сукупна назва злочинів, які пов'язані із задоволенням статевої потреби у формах, що грубо порушують встановлений у суспільстві порядок статеких відносин, основні принципи статевої моральності і, які заподіюють шкоду здоров'ю і достоїнству громадян. Адже принципи статевої моральності відображають пануючі в суспільстві погляди на умови і характер статеких відносин.

Під статеку свободою потрібно розуміти право особи самостійно обирати собі партнера для сексуального спілкування, форму такого спілкування й не допускати в цій сфері будь-якого примусу. Доросла і психічно здорова людина сама визначає з ким і в який спосіб вона задовольнятиме свої

сексуальні потреби. Якщо статевая свобода пов'язується зі спроможністю особи розпоряджатись собою у сфері сексуального спілкування, то статевая недоторканність означає охоронюваний законом стан, за якого забороняється вступати в сексуальні контакти з особою, яка з певних причин (наприклад, через недосягнення відповідного віку або наявність психічної хвороби) не є носієм статевої свободи [2].

Статевая свобода і статевая недоторканність особи виступають родовим об'єктом злочинів, норми про відповідальність за які об'єднано в розділі IV Особливої частини чинного Кримінального кодексу України. До злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи віднесено: зґвалтування (стаття 152); сексуальне насильство (стаття 153); примушування до вступу в статевий зв'язок (стаття 154); вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (стаття 155); розбещення неповнолітніх (стаття 156); домагання дитини для сексуальних цілей (стаття 156-1) [3].

Зґвалтування – це статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи.

Зґвалтуванням є вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи [4]. Зґвалтування є найбільш тяжким і небезпечним злочином проти статевої свободи та статевої недоторканності.

Під сексуальним насильством розуміють злочин, який полягає у вчиненні будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи.

Сексуальне насильство може бути у вигляді:

- 1) неприродного зв'язку чоловіка із жінкою;
- 2) чоловічого гомосексуалізму;
- 3) лесбіянства, тобто зносин жінки з жінкою;

4) інших дій, спрямованих на задоволення статевої пристрасті (наприклад, примушування потерпілої особи до мастурбації).

Ще одним із групи злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є примушування до вступу в статевий зв'язок. Основним безпосереднім об'єктом злочину є статевая свобода особи.

Матеріальна залежність передусім означає, що матеріальна допомога з боку суб'єкта злочину виступає єдиним, основним або істотним джерелом існування потерпілої особи, і позбавлення такої допомоги здатне поставити жінку або чоловіка у скрутне становище [5].

Отже, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості – це суспільно небезпечні діяння, що порушують встановлений у суспільстві порядок статевих відносин і основні принципи статевої моральності, і які виражаються в посяганні на статеву свободу та статеву недоторканність особи.

Згідно із сучасною статистикою, розкриваність злочинів проти статевої свободи перебуває на дуже низькому рівні, що свідчить про те, що 2/3 посягань на недоторканність особи залишаються не розкритими або тяжкість покарання не співвідноситься з тяжкістю діяння. Це є наслідком того, що законодавче регулювання запобігання цим злочинам і розслідування їх перебуває на низькому рівні, а отже, потребує змін.

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи становлять собою велику суспільну небезпеку, характеризуються виключною аморальністю та цинічністю дій винних. Вони, у більшості випадків, пов'язані з посяганням на статеву свободу особи або її статеву недоторканність, такі злочини грубо принижують гідність потерпілої від злочину особи, заподіюють їй глибоку психічну травму, можуть завдати серйозної шкоди її здоров'ю. Ці злочини є надзвичайно небезпечними.

Список використаних джерел

1. Бабенко А. М., Вапсва Ю. А., Грищук В. К. та ін. Кримінальне право України. (Загальна частина) : [підручник]. Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. 378 с.
2. Клименко В. А. Кримінальне право України / за ред. В. А. Клименка та М. І. Мельника. К. : Юридична думка, 2014. 476 с.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина. К. : Юрінком Інтер, 2011. 560 с.
5. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). К. : Ваіте, 2017. 872 с.

Слободянюк О.,

студент 3 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

ПОРІВНЯННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОНТРАБАНДУ В УКРАЇНІ ТА В ІНШИХ ДЕРЖАВАХ

Щоб порівняти відповідальність за контрабанду в Україні та інших державах, потрібно спиратися на якийсь об'єкт контрабанди. Для прикладу візьмемо тютюнові безакцизні вироби, що перевозяться через кордон поза митним контролем.

Відповідальність в Україні регулюється відповідно до Кримінального кодексу України і встановлює таке покарання: позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією предметів контрабанди.

Для порівняння візьмемо декілька держав таких як:

1. Австрія:

Штраф у подвійному розмірі несплачених платежів. Якщо є комерційна діяльність, то штраф стягується в потрібному розмірі як кримінальному, так і в адміністративному провадженні. Крім того, суд у кримінальних справах може засудити до позбавлення волі на строк до двох років. У разі вчинення податкового шахрайства при обтяжуючих обставинах термін позбавлення волі може становити до десяти років. У разі адміністративного покарання може застосовуватися позбавлення волі строком на три місяці. Уся незаконна тютюнова продукція повинна бути конфіскована. Якщо конфіскація неможлива (наприклад, товар був спожитий), то сплачується штраф, що відповідає вартості товару;

2. Велика Британія:

Контрабанда товарів розглядається як небезпечний злочин. Загрожує тюремне ув'язнення до 7 років;

3. Ірландія:

Середній розмір штрафу за контрабанду тютюнових виробів становить 2830 дол. США. Кримінальна відповідальність – позбавлення волі від 1 (у разі якщо вартість партії не перевищує 5000 дол. США) до 5 років;

4. Німеччина:

Покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років або грошовий штраф. Наприклад, за кожний нелегальний блок сигарет штраф становить 90 євро (з 2017 року встановлено грошове покарання у розмірі 150 євро за один блок). Якщо контрабандист не в змозі виплатити штраф, його автомобіль продають у рахунок вартості завданих ним збитків. При обтяжуючих обставинах покарання може становити від шести місяців до десяти років позбавлення волі. Злочин вважається важким, коли злочинець свідомо занижував суму податків у великому розмірі або отримував незаконні податкові переваги; зловживав своїми повноваженнями як посадова особа; сприяв посадовій особі, яка зловживала своїми повноваженнями; неодноразово занижував суму податків або отримував незаконно податкові переваги з використанням підроблених документів або діяв як член групи, створеної для неодноразового вчинення правопорушень, занижуючи податок з обігу або акцизні збори або отримуючи незаконні податкові та акцизні переваги;

5. Італія:

При ввезенні контрабандних сигарет у великих розмірах (до 10 кг тютюну) штраф за новими тарифами складає від 5000 до 50000 євро. Контрабанда тютюнових виробів вважається злочином тоді, коли вага товару перевищує 10 кг. Стандартне покарання – це позбавлення волі (на термін до п'яти років) або грошовий штраф у розмірі п'яти євро за грам. Термін покарання може бути збільшений (з трьох до семи років) за певних обставин. Більш важке покарання передбачено за злочини, вчинені групою осіб (позбавлення волі строком від трьох до восьми років)

6. Латвія:

За нелегальне ввезення сигарет накладається не тільки штраф, але й загрожує тюремне ув'язнення. Так, в 2015 р. за контрабанду в особливо великих розмірах до в'язниці потрапили 4 особи. Максимальний термін – до 5 років.

Грошове покарання у цій державі значно відрізняється від країн ЄС. Якщо в інших Європейських країнах штрафи, як правило, не перевищують 20 тис. дол. США, то в Латвії ця цифра залежить від суми завданих збитків. Так, наприклад, за 20 блоків сигарет штраф може скласти 5 тис. євро;

7. Польща:

Незаконне переміщення тютюнових виробів тягне за собою адміністративний штраф, розмір якого становить від 168 до 3360 польських злотих (від 50 до 1000 дол. США). Міра покарання за незаконне переміщення сигарет через кордон до Польщі залежить від декількох факторів. Ураховується розмір вантажу, чи притягувалась особа раніше до відповідальності за аналогічні злочини. Інформація про особу, яка здійснила незаконне переміщення через митний кордон тютюнових виробів, вноситься до спеціального реєстру. Якщо таке порушення неодноразове і при цьому особа є громадянином Польщі, то на неї чекає вилучення та анулювання паспорта, у якому стоїть віза на виїзд з ЄС. Якщо ж така особа іноземець – анулюється польська або шенгенська візи. Крім того, іноземцям, які неодноразово вчинили згадане правопорушення, загрожує включення до списку осіб, перебування яких на території Польщі є небажаним;

8. Румунія:

Контрабандою у країні вважається переміщення підакцизних товарів, фактурна вартість яких більша ніж 4470 євро. У законодавстві відповідальність за незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон диференціюється ще й за місцем або способом його вчинення: якщо порушення вчинене при переміщенні через пункт пропуску на державному кордоні, наступає адміністративна відповідальність, а ті

ж самі дії, що вчиняються поза межами встановленого місця перетину державного кордону, на так званому «зеленому» кордоні, – наступає кримінальна відповідальність. Законодавство передбачає кримінальну відповідальність за контрабанду у вигляді позбавлення волі та деяких прав: за переміщення товарів поза встановленою митною зоною від 2 до 7 років; за пред'явлення митниці документів, що містять неправдиві дані від 1 до 7 років; за пред'явлення митниці фальсифікованих документів від 3 до 10 років; у випадку вчинення вказаних вище порушень групою осіб строк позбавлення волі може бути встановлений від 5 до 15 років.

Ще можна назвати безліч країн, що регулюють це питання. Кожна держава по-різному регулює ті ж самі відносини, але всі вони визнають контрабанду, як злочину діяльність.

Можна навести декілька прикладів, тобто згрупувати держави, що подібно регулюють контрабандну діяльність. На мою думку, Україна найбільш вдало і схоже відноситься до країн СНД. Оскільки всі ці держави починають своє законодавство з розпадом Радянського Союзу, спільними зусиллями та в один і той самий час намагалися створити нормативно-правові регулювання даного питання на своїх територіях, запозичуючи досвід сусідніх держав. Також ключовим фактором при врегулюванні цього питання постало єдине законодавство СРСР, на яке в свій час намагалися рівнятися держави-члени (союзні республіки).

Але одночасно можна виділити одну схожість в покаранні в цілому світі. Для прикладу це є штраф та позбавлення волі на певний строк (Див. Додаток №1 до пояснювальної записки до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо криміналізації незаконного переміщення піддакцизних товарів. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*).

Солдат К.,

студентка 4 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Одним із найважливіших завдань кожної держави є охорона прав та свобод людини і громадянина, що включає в себе захист їх життя та здоров'я. Задля забезпечення цього в міжнародному праві було введено декілька нормативно правових актів, які забороняють катування чи нелюдське або таке, що принижує гідність поводження чи покарання. До них відносяться: Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження та покарання (1984 р.), до якої Україна приєдналася у 1987 році та Європейська Конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або принижуючому гідності поводженню та покаранню (1987 р.), яка була ратифікована Україною 21 січня 1997 року.

У національному законодавстві заборону катувань визначає ч. 1 ст. 28 Конституції України, вона закріплює: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Крім того, Кримінальний кодекс України містить ст. 127 «Катування». Вона безпосередньо визначає таке діяння як суспільно небезпечне та встановлює покарання за його вчинення.

Не дивлячись на об'ємний перелік нормативно-правових актів, що забороняють катування, залишається ще ряд зовсім неврегульованих питань.

Виклад основного матеріалу. Першою проблемою є невідповідність ст. 127 КК України нормам міжнародного права.

Адже вказана стаття не охоплює катування та нелюдське поводження з боку посадових осіб, а також ігнорує тортури, що вчиняються шляхом мовчазної згоди або ж бездіяльності.

Саме тому до правоохоронців замість статті про катування (127 КК України) частіше застосовують норму про перевищення влади або службових повноважень (365 КК України). Санкція за останню є більш м'якою, що тягне за собою несерйозне ставлення посадовців до заборони катування. Це в свою чергу породжує безкарність та приховує реальну кількість випадків тортур в правоохоронних органах.

Проте, існує й інша, позитивна, практика кваліфікації катування вчиненого посадовою особою – за сукупністю ст. ст. 127 та 365 КК України. Втім застосовується вона не так часто.

Рішення проблеми невідповідності законодавства, я вбачаю, у його зміні або доповненні, орієнтуючись на рішення ЄСПЛ. Крім того, доцільно було б ввести жорсткішу кримінальну відповідальність за здійснення катування посадовими особами, а також контроль за найбільш «сприятливими» місцями для їх вчинення.

Друга проблема – нечіткість у визначенні терміну «інші насильницькі дії», про який йдеться в об'єктивній стороні злочину. Єдиного визначення цьому терміну в юридичній літературі не існує. Загально, він включає в себе дії, що супроводжуються стресом, почуттям жаху чи неспокою та здатні принизити особу, зламати її морально. Через невизначеність «інших насильницьких дій» в законодавстві виникає складність у кваліфікації злочинів.

Позитивною практикою судів у таких ситуаціях є застосування сукупності злочинів. Наприклад, коли насильницькі дії були поєднані з незаконним позбавленням людини волі, її викраденням чи зґвалтуванням, то застосовується ст. 127 і, відповідно, ст. ст. 146, 152 чи 153 КК України.

Вирішення цієї проблеми я вбачаю в удосконаленні ст. 127 КК України. А саме, в юридичному визначенні «інших насильницьких дій» або безпосередньо заміні даного

словосполучення на більш розгорнуте. Проте в такому випадку воно має максимально широко охопити явища насильства. Адже саме такий підхід визначений міжнародними актами.

Наступне проблемне питання – вік з якого настає кримінальна відповідальність за вказаний злочин. В Україні для суб'єкта катування він є загальним. Тобто 16 років. Досить дивно, чому законодавство України передбачає загальний вік кримінальної відповідальності за злочин, який міжнародними актами визначений, як один з найтяжчих.

На мою думку, доцільно було б його знизити до 14 років. Адже катування завдає шкоди не тільки здоров'ю, а ще волі та гідності особи. Крім того, виявлення схильності до жорстокості в ранньому віці може попередити вчинення більш тяжких злочинів в майбутньому.

І останню проблему я вбачаю в застосуванні ст. 127 КК України, якщо в наслідок катування було спричинено смерть особи. Нагадаю, що відповідно до змін ст. 127 КК України, які відбулися у 2009 році, було виключено й частину про «загибель людини», як кваліфікуючу ознаку. Аби заповнити цю прогалину суди застосовують ст. 115, ст. 119 та іноді ст. 121 КК України залежно від ситуації.

Наприклад, якщо злочинець мав прямий умисел на позбавлення життя потерпілого, то застосовується п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України.

Або, якщо смерть була заподіяна через необережність, то злочин кваліфікують за сукупністю ч. 1 ст. 127 та ст. 119 КК України.

Існує ще така судова практика, якщо вбивство було здійснено з метою приховати катування, то знову має місце сукупність злочинів, тільки в такому випадку – ст. 127 та п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України.

Така система є досить складною для визначення міри покарання. Тому доцільно було б доповнити ст. 127 КК України кваліфікованою ознакою «настання тяжких наслідків».

Висновки. Отже, проаналізувавши проблематику кримінальної відповідальності за катування та знайшовши способи вирішення, можна сказати, що законодавцям потрібно переглянути відповідну частину КК України. Крім того, при вирішенні існуючих питань слід орієнтуватися на позитивний міжнародний досвід з урахуванням специфіки українського суспільства. Також потрібно взяти до уваги рішення ЄСПЛ та ввести систему контролю за місцями найбільш сприятливими для вчинення даного правопорушення.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30.

2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26.

3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості». *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 1707-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1707-17#Text>.

4. The European Convention on Human Rights. *European Court of Human Rights*. URL: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts>.

5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

Філінюк В.,

студент 3 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ (СТ. 111 КК УКРАЇНИ)

Постановка проблеми. Донедавна в Україні зустрічались лише поодинокі випадки вчинення такого злочину як державна зрада, тому ст. 111 ККУ використовувалась не так часто. Однак, варто пригадати бойові дії, які були в Україні внаслідок російської агресії з 2014 року, що супроводжувались масовими державними зрадами від наших солдат, а також від політичних та соціальних діячів. Внаслідок зазначених обставин, в Україні набуває потреба до пошуку нових засобів та заходів протидії державній зраді. Саме тому, я вважаю досить актуальним вивчення та порівняння закордонного законодавства стосовно державної зради. Дане дослідження може надати можливість щодо внесення змін до сталих норм, що можуть сприяти до превенції прогалин у майбутньому.

Питання стосовно державної зради розглядали багато українських вчених у своїх наукових працях, а саме: І. В. Діордіца, О. Ф. Бантишев, В. П. Ємельянов, М. І. Коржанський та інші. Але хотілось б зазначити, що порівняння норм національного та закордонного кримінального законодавства стосовно державної зради практично не проводилось науковцями.

Тому, метою даної роботи є: порівняти аспекти кримінальної відповідальності за державну зраду відповідно до національного та закордонного законодавства, та пошук нових можливих заходів задля вдосконалення кримінального законодавства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо з тлумачення державної зради згідно зі ст. 111 КК України.

Згідно із ККУ : Злочин державна зрада – знаходить себе у вчиненні умисних прямих діянь громадянином України задля шкоди або поваленні суверенітету, територіальній недоторканості та цілісності, обороноздатності, а також державній, економічній чи інформаційній безпеці [2]. І очевидно, він має свій особливий юридичний склад для його кваліфікації. Об'єктивна сторона даного злочину може проявлятися у трьох формах: шпигунство; надання для іноземної організації, або їх представникам допомоги у здійсненні підривної діяльності проти України; перехід на бік ворога в період збройного конфлікту чи в умовах воєнного стану [2]. Хотілось б також зазначити, що переходом на сторону ворога в період збройного конфлікту чи в умовах воєнного стану потрібно вважати свідому умисну допомогу для ворога України в період збройного конфлікту чи війни, та яка може проявляти себе у таких діяннях як: вступ до збройних сил ворога, добровільна здача у полон, видача для ворога інформації, яка не становить державної чи військової таємниці задля сприяння ворогу проти України [1].

На мою думку, окрему увагу заслуговують Ізраїль та Туреччина. Це пов'язано з тривалими військово-політичними конфліктами на їх території. Згідно з Книгою II КК Туреччини, об'єктивна сторона поділяється на: перехід на сторону держави, з якою Туреччина перебуває у стані конфлікту; застосування різноманітної зброї проти Туреччини; надання допомоги військам ворога; командування війська ворога [3]. Проте, покарання за вчинення даного злочину супроводжується довготривалим терміном позбавлення волі терміном більше 15 років.

Свята земля, а саме Ізраїль передбачає досить чималий обсяг форм державної зради. Дана різноманітність форм пов'язана з арабсько-ізраїльським конфліктом. Державна зрада є вказана у Законі про кримінальне право Ізраїля, та міститься у Розділі «Безпека держави, міжнародні відносини й офіційні таємниці». Глава «Державна зрада», містить у собі 7 статей (статті 97-103) [4, с. 85–87]. В Ізраїльському законодавстві вказано

такі форми державної зради: допомога військовополоненому; пораженьські агітаційні дії; служба у військах ворога; намір на вчинення зради; надання допомоги ворогу під час війни; розпалювання війни; заподіювання шкоди для суверенітету та територіальній цілісності Ізраїля. Вчинення державної зради несе за собою довічне позбавлення волі або смертну кару. Особливістю є поняття «намір вчинення державної зради». Їхнє законодавство не передбачає заохочувальної норми, тому чи готування, чи замах, а покарання відбудеться.

Китайська Народна Республіка передбачає злочин «державна зрада» у Главі I «Злочини проти державної безпеки», у статтях 108-111 [5]. Проте, форми вчинення дуже схожі на наші, окрім покарання. Як і в Ізраїлі, законодавство КНР передбачає довічне позбавлення волі, або при наявності певної кваліфікації смертну кару.

Після проведення аналізу статей Кримінального кодексу Грузії, та статей стосовно кримінальної відповідальності за злочинні діяння проти держави, можна зауважити те, що вони охоплюють більше діянь ніж Кримінальний кодекс України стосовно національної безпеки держави. Такий злочин як «державна зрада» розділений в КК Грузії на 9 статей, та містить в собі: посягання на внутрішню безпеку Грузії (стаття 310); порушення територіальної цілісності та недоторканості держави (стаття 308); укладення різноманітних антиконституційних договорів з іншими країнами, що можуть завдати шкоди для країни (стаття 309); посягання на обороноздатність Грузії з метою її ослаблення (стаття 312); передача інформації, яка може містити державну таємницю (стаття 313); проведення шпигунства (стаття 314); проведення диверсії проти Грузії (стаття 318); проведення насильницьких заколотів з метою зміни конституційного ладу держави (стаття 315). Також у законодавстві Грузії, а саме у статті 317 КК Грузії, вказано відповідальність за скоєння такого злочину як «публічний заклик на вчинення злочинів проти національної безпеки та державної зради» [6]. Отже, як і

було зазначено раніше, КК Грузії охоплює більше коло діянь стосовно державної зради ніж КК України, і також передбачає більш сувору відповідальність за них у формі більшого строку позбавлення волі.

Кримінальний кодекс Республіки Литви вказує на відповідальність за таке діяння державної зради, як «колабораціонізм». Дане поняття є вказане у ст. 120 КК Республіки Литви, та проявляє себе у сприянні структурам незаконної влади у допомозі анексії, окупації чи наданні іншої незаконної допомоги. В інших кодексах відсутній даний злочин та відповідальність за його скоєння. Також хотілось б зазначити, що ст. 123 КК Республіки Литви передбачає відповідальність за такий злочин, як зловживання повноваженнями керівництвом Республіки Литви задля надання підтримки іноземній державі чи організації, що може понести за собою тяжкі наслідки для Литви [7].

Кримінальний кодекс Польщі встановлює теж ряд злочинних діянь державної зради, які не є передбаченні КК України, а саме: завдання шкоди для Республіки Польщі особою, яка виступає від її імені у відносинах з іноземною державою чи організацією, за що і виникає відповідальність у формі позбавлення волі від 1 до 10 років (стаття 129). Зокрема, КК Польщі передбачає відповідальність для особи, котра публічно ображає Республіку Польща та принижує її статус на міжнародному рівні, за що і виникає покарання на строк до 3 років позбавлення волі (стаття 133) [8].

Висновки. Зробивши аналіз кримінального законодавства декількох зарубіжних країн, можна дійти висновку що КК України потребує деяких додаткових приписів. Кримінальне законодавство багатьох країн дуже відрізняється, і це пов'язано з їхньою історією та конфліктами, які вони пережили. Саме тому, багато форм державної зради будуть недоречними для України. Для початку, я вважаю що кримінальне законодавство України потребує взяти досвід з Грузії, Ізраїля та інших країн взявши до уваги збільшення строку покаран-

ня за вчинення злочинів проти національної безпеки України. Я вважаю доречним, встановити відповідальність за публічну образу власної держави, чи іншої Нації беручи до уваги законодавство Польщі. Це може сприяти до зменшення впливу сепаратистських переконань у суспільстві, та підвищенню патріотизму. Не дарма ж говорять: «Найбільш успішним інструментом у зруйнуванні держави, є її ж громадяни».

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від редакція від 17.03.2021 № 2341III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Коментар до Кримінального кодексу України (Особлива частина). URL: <https://sites.google.com/site/onuflib/komentar-kriminalnogo-kodeksu-ukraieni/rozdil-1-kk-komentar?tmpl=/system/app/templates/print/&showPrintDialog=1>.

3. Кримінальний кодекс Турції. URL: <http://zarubejye.com/law/law15.htm>.

4. Марат Дорфман. Закон про кримінальне право Ізраїля : перекл. з івриту на рос. мову: Юридичний центр-пресс, 2010. 261 с. URL: <http://library.khpg.org/files/docs/1375279180.pdf>.

5. Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки від 11.01.2016. URL: <http://ru.china-embassy.org/rus/zfhz/zgflyd/t1330730.htm>.

6. Кримінальний кодекс Грузії, редакція від 02.03.2021. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=229>.

7. Кримінальний кодекс Литовської Республіки. URL: <https://iknigi.net/avtor-v-pavilonis/97752-ugolovnyu-kodeks-litovskoy-respubliki-v-pavilonis.html>.

8. Кримінальний кодекс Республіки Польши. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

Юзвяк А.,

студент 2 курсу ННІ права ім. І. Малиновського НаУОА

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА

Законодавство має властивість динамічно змінюватися, як відомо. Останні такі кардинальні зміни відбулися 1 липня 2020 року, тоді було запроваджено відносно новий для українського кримінального законодавства інститут кримінального проступку, також було введено нове поняття – кримінальне правопорушення на заміну застарілому поняттю злочин. Але як це завжди буває законодавство динамічно змінюється і законодавець з недбалості чи то неухважності, інколи забуває внести необхідні зміни до законів, внаслідок чого виникають певні проблеми при їх правозастуванні.

Отже, у зв'язку з останніми змінами нашого кримінального законодавства, виникли наступні проблеми при застосуванні додаткового покарання у виді конфіскації майна.

Стаття 59 КК України. Конфіскація майна

1. Покарання у виді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, що конфіскуються.

2. *Конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині цього Кодексу.*

3. Перелік майна, що не підлягає конфіскації, визначається законом України.

Проаналізувавши зміст частини 2 статті 59 КК України, можна зробити наступний висновок:

Конфіскація майна як санкція призначається за 3 типи кримінальних правопорушень:

1) Злочини проти основ національної безпеки (незалежно від ступеня тяжкості);

2) Злочини проти громадської безпеки (незалежно від ступеня тяжкості);

3) Тяжкі та особливі тяжкі злочини скоєні з корисливого мотиву!

Тобто про кримінальний проступок жодної згадки! А це означає, що за корисливий кримінальний проступок, не може бути призначене додаткове покарання у виді конфіскації майна. Чим важлива конфіскація майна з точки зору кримінального права, яке має на меті захист прав людини та громадянина, юридичної особи, держави та суспільства від протиправних посягань, а також поновлення прав потерпілих від злочинів. Досі актуальною в Україні залишається тема створення державного фонду, кошти з якого б мали піти на відшкодування школи жертвам злочинів! Як це пов'язано з конфіскацією майна?

Після створення фонду його необхідно наповнювати якимось чином і тут є 2 шляхи:

1) Конфіскація майна правопорушника, який скоїв кримінальне правопорушення, особливо уваги це потребує, якщо він це зробив з корисливого мотиву.

2) Це виконання певних робіт за вироком суду під час відбування покарання у виді обмеження чи позбавлення волі або ж виконання виправних робіт за рішенням суду.

І є проблема, що за нетяжкі злочини, а також кримінальні проступки, неможливо призначити додаткове покарання, навіть якщо таке правопорушення носить корисливий мотив, а конфіскація майна за дані види правопорушень, була

б гарантією прав потерпілого на відшкодування шкоди від злочину.

Варто зазначити також, що в Україні один із найгірших в Європі рівнів захисту жертв злочинів, потерпілий від корисливого кримінального проступку або нетяжкого злочину, буде вимушений, щоб захистити свої порушені права звернутися з цивільним позовом до суду, щоб отримати компенсацію за протиправні дії по відношенню до нього, але такі дії держава мала б робити автоматично сама з правом регресу до порушника, бо вона взяла на себе обов'язок утверджувати права людини, визнала її найвищою соціальною цінністю.

Окрім цього варто пам'ятати нещодавні зміни до законодавства, оскільки тепер ми не вживаємо поняття злочин як загальне, а на зміну йому прийшло нове поняття кримінальне правопорушення!

Відповідно й було перейменовано розділи в КК України, наприклад розділ IX мав назву до 1 липня 2020 року як Злочини проти громадської безпеки, а після отримав назву Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки.

Якщо буквально тлумачити ч.2 ст.59 КК України, то у нас виникає й проблема правозастуванні цієї норми, щодо порушників, які скоїли Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, адже у частині 2 цієї статті є саме згадка про Злочини проти громадської безпеки, а не кримінальне правопорушення.

І тут думки юристів можуть розійтися і поділитися на 2 основні групи:

1) яка буде брати до уваги категорію злочинів за їх групою у КК України;

2) Яка буде брати безпосередньо до уваги тяжкість правопорушення.

Представники 1-шої групи, будуть стверджувати, що за жодне із Кримінальних правопорушення проти громадської безпеки, не можна призначити покарання у виді конфіскації, оскільки у ч.2 ст.59 КК України немає згадки про Кримінальні

правопорушення проти громадської безпеки, а є згадка про Злочини проти громадської безпеки. Тому керуючись конституційним принципом будь якій сумнів на користь особи, закріпленого у статті 62 Конституції України, вони виступатимуть проти призначення особі додаткового покарання у виді конфіскації майна.

Представники 2-гої групи, будуть стверджувати, що потрібно керуватися не назвою розділу, а тяжкістю конкретного діяння, тобто, якщо це буде нетяжкий, тяжкий або особливо тяжкий злочин проти громадської безпеки і відповідне покарання зазначене у санкції статті, можна застосувати конфіскацію як додаткове покарання.

Особисто я підтримую представників 2-ої групи, оскільки керуючись не назвою розділу, а тяжкістю конкретного діяння, ми виконуємо конституційний принцип індивідуальної відповідальності особи, закріплений у статті 61 Конституції України.

Щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки та застосування конфіскації майна за них, існує ще 1 проблема правозастосування, а саме до змін 1 липня 2020 року у нас були злочини невеликої тяжкості(у тому числі проти громадської безпеки), після 1-го липня у нас з'явилося нове поняття кримінальний проступок.

У ч.2 ст.59 КК України, зазначено, що конфіскація майна застосовується за злочини проти громадської безпеки, незалежно від ступень їх тяжкості!

Але тепер у нас в законодавстві немає поняття злочини невеликої тяжкості(у тому числі проти громадської безпеки), а з 1-го липня у нас з'явилося нове поняття кримінальний проступок, зокрема й проти громадської безпеки.

Раніше суддя, міг призначити конфіскацію майна за злочини невеликої тяжкості проти громадської безпеки, зараз же у нас існує кримінальний проступок, який не дає змогу призначити конфіскацію майна, оскільки ч.2 ст.59 КК України, передбачає, що конфіскація майна застосовується за злочини

проти громадської безпеки, незалежно від ступень їх тяжкості. Але проступок і злочин це 2 різні категорії, які об'єднані одним підпорядковуючим поняттям “Кримінальне правопорушення”. Тому наразі неможливо призначити додаткове покарання у виді конфіскації майна за кримінальний проступок проти громадської безпеки.

Висновки:

1) *Законодавець мав би бути більш уважним при внесенні змін до законів про кримінальну відповідальність, адже від їх ефективності й залежить стан дотримання прав людини та правопорядку в державі.*

2) *Також не менш актуальним залишається питання, щодо покарання конфіскацією правопорушників, що скоїли кримінальні проступки із явним корисливим мотивом.*

3) *Варто відзначити, що конфісковане у порушника майно може лягати в основу сум відшкодування жертві злочину і таким чином держава буде ефективно виконувати свій головний обов'язок – утвердження прав і свобод людини.*

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ**

Матеріали круглого столу

м. Остроз, 11 травня 2021 р.

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Формат 42x30/4. Ум. друк. арк. 4,07. Зам. № 77–21.
Електронне видання. Гарнітура «Cambria».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Остроз, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.